

tro finito intellectu humano colligitur , in decretis divinis multiplicitatem diversumque ordinem spectari posse , ratione scilicet obiecti et ad faciliorem decreti divini representationem.

IN SVIS DECRETIS DEVS EST INFINITE SAPIENTIENS.

XI. Prob. Sapientiae nomine intelligimus scientiam actionibus liberis fines naturae suae convenientes praescribendi , et media ad eos conducentia eligendi , atque fines particularis sibi invicem et ad totum subordinandi. In sapientia igitur tria spectanda sunt , nimirum . I.^a Finis determinationis . II.^a Mediorum electio . III.^a Finium particularium subordinationis . Ex hoc triplici fonte aestimandi sunt sapientiae gradus ita , ut quis eo sapientior sit , quo rarius ab his regulis aberrat. At Deo competit sapientia in gradu absolute summo seu perfectissimo. Etenim mens humana capax est sapientiae , licet admodum limitatae tum quod ad finis determinationem , tum quod ad mediorum electionem , tum quod ad finium particularium subordinationem. Quare quomodo , perfectiones , quae animae humanae insunt , Deo tribuenda sint in gradu absolute summo , et quidem quae nobis insunt per modum potentiae , Deo convenienter per modum actus ; sapientia in gradu absolute sum-

mo Deo inest. Quia igitur sapientia triplicem scientiam involvit , nempe finis determinationem , mediorum electionem et finium particularium subordinationem ; Deus triplicem hanc scientiam habet in gradu absolute summo et perfectissimam. Quare sapientia Dei est illimitata , infinita , et cum ea comparari non potest sapientia entis finiti.

Itaque Deus nihil vult , nihilque facit absque fine. Finis , quem Deus intendit , Deum ipsum maxime deceat , nihilque facit frustra. Etenim Deus sapientissimus est , sed *sapientis est agere propter finem , nec velle quidquam absque fine* , ex definitione sapientiae ; ergo Deus nihil vult , nihilque facit absque fine. Ex eadem definitione patet , finem , quem Deus sibi constituit , tales esse debere , ut Deum maxime deceat. Tandem liquet , Deum nihil facere frustra ; quum frustra quid facere dicatur , qui vel nullo fine id facit , vel facit , quod fini consequendo non sufficit , aut non conductit.

Igitur Deus malum non vult , nec illud tamquam finem intendere potest. Deo enim competit voluntas optima seu in gradu absolute summo et absque ulla imperfectione ; sed voluntatis imperfectio est , si in malum ferri possit ; Deus igitur malum non vult , at proinde illud tamquam finem intendere nequit. Absurde igitur et superbe ea , quae in mundo contingunt , existimant profani aique

impii homines , cum sapientia ceterisque di-
vinis attributis conciliari non posse , eo quod
ipsi non videant , qua ratione concilientur .
Etenim quum scientia ac sapientia humana
sint limitatae ; evidens est , fieri non posse ,
ut homo sciat in singulari fines omnes , quos
sibi Deus constituit , omnia media , quae ad
fines illos conducunt , et totam finium par-
ticularium subordinationem . Homini imper-
scrutabilis est sapientia divina , atque heic
rurus , et saepe saepius exclamandum est cum
Apostolo : *io altitudo sapientiae!*

XII. Bonum *in se* aliquid dicitur , qua-
tenus eam *in se* habet perfectionem absque
relatione ad aliud . Quare bonum *relate ad*
aliud vocatur , quod ad perfectionem alterius
aliquid confert . Malum *in se* aliquid appellat-
latur , quatenus imperfectio quaedam ipsi in-
haeret . Et malum *relate ad aliud* dicitur ; quod
ad perfectionem alterius aliquid confert . Ma-
lum *metaphysicum* dicitur , quod ex natura sua
rem imperfectiorem reddere censemur . Ita in-
tellectus nostri limitatio habetur pro malo me-
taphysico , quia intellectus noster longe fo-
ret perfectior , si ea limitatione careret . Ma-
lum *physicum* vocatur , quod statum mundi ,
quod ad effectus naturales , imperfectiorem
reddere censemur . E. g. tempestas , qua da-
mnum infert frugibus et aedibus , dicitur
malum physicum , propterea quod status mun-
di , quod ad effectus naturales , censemur im-

perfectior , quam si nullum umquam frugi-
bus aut aedibus damnum a tempestate esset
metuendum . Malum denique *mora*le nuncu-
patur , quod inhaeret actionibus liberis homi-
num , ob quod eadem dicuntur *vitosae* .

DEVS EST SVMME BONVS SEV OPTIMVS IN
SE , EVSQVE BONITAS ESSENTIALIS EST
IMMENSA .

XIII. Prob Ens enim bonum *in se* est ,
quatenus ipsi inest perfectio , ideoque ens *in*
se optimum seu summe bonum erit , cui inest
omnis perfectio in gradu absolute summo , seu
quod absolute perfectissimum est ; sed Deus
est ens absolute perfectissimum ; ergo Deus
in se summe bonus est . Atque haec est bo-
nitas Dei *essentialis et absoluta* , non con-
fundenda cum bonitate *relativa* .

DEVS MVNDVM IN TEMPORE CREARE DE-
CREVIT AB AETERNO , EVMQVE PROPTER
SE IPSVM PRODVXIT , SEV MANIFESTA-
TIONEM SVI IPSIUS ET PERFECTIONIS SVAE
INFINITAE CONSTITVIT DEVS FINEM VL-
TIMVM TOTIVS VNIVERSI .

Prob. Quum enim Deus sit sapientissimus ,
ac proinde finem optimum in suis actionibus
liberis sibi praescribat , ipse vero sit *in se* o-
ptimus et sibi metipse sufficientissimus ; non
Tom.II. O

potuit decernere mundi creationem , ipsumque creare nisi propter semetipsum tamquam finem ultimum rerum omnium. Quia autem nihil est extra Deum , quod ad ipsius perfectionem conferre aliquid valeat , entia enim a Deo creata possunt esse dumtaxat signum perfectionis sui creatoris ; nullus concepi potest modus , quo Deus propter se ipsum quidquam facere possit , quam manifestando suam perfectionem per hoc , quod facit ; ergo Deus manifestationem perfectionis suae infinitae constituit finem ultimum totius universi. Hinc Proverb. cap. 16. v. 4. legitur : *universa propter semetipsum operatus est Dominus ; impium quoque ad diem malum.* Scilicet homines fecit , quos noverat mala moralia per verso libertatis suae usu perpetratores , idque permittere decrevit , et mala physica iecireo eisdem decrevit immittere , ut hoc ipso manifestaret perfectionem suam. Hinc etiam secundum Apostol. cap. I. v. 20. *Deus se manifestavit hominibus per creationem huius universi , quatenus per ea , quae facta sunt , invisibilia Dei , veluti sempiterna eius virtus et divinitas intelliguntur.* Vnde intelligitur , Deum voluisse ab aeterno , ut homines per ea , quae fecit , attributa ipsius cognoscant. Complexio autem attributorum divinorum , quatenus a creatura rationali agnoscitur , dicitur gloria Dei. Vnde gloriam suam manifestari dicitur Deus , quatenus perfectionem

suam absolute summam aut attributa sua hominibus revelat.

XIV. Quum perfectio sit *consensus in varietate* (*ex demonstratis in ontologia*) , seu plurium a se invicem differentium *tendentia* ad unum aliquod obtinendum ; omnia , quae sunt et fiunt in universo , diriguntur ad finem ultimum , nempe ad manifestationem gloriae Dei , ac proinde patet , mundum eam habere perfectionem , quae in gloriae Dei manifestatione consistit , secundum illud Genes. cap. I. v. 31. *vidit Deus cuncta , quae fecerat , et erant valde bona.* Quia vero perfectio partis aestimari nequit , nisi in relatione ad totum ; perfectio eorum , quae sunt et fiunt in mundo , aestimanda non est nisi in relationem ad totum universum et ad finem ultimum ipsius seu manifestationem gloriae Dei , ideoque in relatione ad omnia attributa divina. Hinc S. Thomas I. part. quaest. 47. art. 20. ad primum : *optimi agentis est , inquit , producere totum effectum suum optimum , non tamen quod quamlibet partem totius faciat optimam simpliciter , sed optimam secundum proportionem ad totum.* Tolleretur enim bonitas animalis , si quaelibet pars eius haberet oculi dignitatem Sic igitur et Deus totum universum constituit optimum secundum modum creaturae , non autem singulas creaturas , sed unam alia meliorem , et ideo de singulis creaturis dicitur Genes.

cap. I. v. 4. vidit Deus lucem, quod esset bona, et similiter de singulis; sed de omnibus simul dicitur: vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona. Haec Sanctus Doctor. Et quaest. 48. art. 6. ad septimum: facit, quod melius est in toto, sed non quod melius est in unaquaque parte nisi per ordinem ad totum; ipsum autem totum, quod est universitas creaturarum, melius et perfectius est; si in eo sint quaedam, quae a bono deficere possunt, quae interdum deficitunt, Deo hoc non impidente; tum quia providentiae non est naturam destruere sed salvare. Ipsa autem natura rerum hoc habet, ut quae deficere possunt, quandoque deficient; tum quia, ut dicit Augustinus in enchiridio: Deus est adeo potens, quod etiam bona potest facera de malis: unde multa bona tollerentur, si Deus nullum malum permitteret.

Ex his autem, quae hactenus explicavimus, nemo colligat, mundum hunc ita a Deo optimum creatum fuisse, ut Deus nullum alium meliorem creare potuerit; ita ut optimismus, quem vocant, fuerit ratio creationis mundi huius et non alterius. Hanc opinionem omnino reiiciamus. Laudata Sancti Thomae testimonia ita intelligi debent, ut Deus mundum optimum creaverit secundum mundum non secundum substantiam. Etenim quam Deus sit sapientissimus, quaecumque

facit, optime facit. At opinio de mundi optimismo, quam acriter tuentur leibnitiani, divinam tolleret libertatem rerumque omnium contingentiam. Qui enim potuisset id non existere, quod habebat existentiae suae rationem, quam quidem rationem naturae actor non potuit non videre, nec potuit non sequi? Contraria ratione existere non potuit, quod eamdem non habuit existendi rationem. Praeterea repugnat omnino optimismus leibnitianus, quum nulla possit esset perfectio maxima, nulla minima, sed quavis finita perfectione utcumque magna vel parva possit esse alia perfectio maior vel minor. Quidquid enim exsisteret, in se finitum est ac determinatum, unico infinito et perfectissimo conditore excepto, ita ut alia finita perfectiora exsistere possint in infinitum. Igitur non officit omnipotentiae aut bonitati infinitae, quod optimum non seligat, ubi nullum est optimum, nullum perfectissimum praeter Deum ipsum. Porro solum divinae libertatis exercitum infinites perfectius est quavis perfectione creata, quae proinde nullam potest divinae libertati imponere creandi necessitatem.

XV. Malum metaphysicum est absencia perfectionis alienae non propriae, et ideo malum potius appetit, quam est. Per se autem ante decretum rebus decretis inheret, nec ab illis per decretum separari potest, estque absolutae necessarium, et mun-

dus sine eo esse non potest. Nam malum metaphysicum consistit in *limitationibus determinationum essentialium*. Quamobrem quum ens limitatum habere nequeat nisi determinations *essentialiales* limitatas, et per easdem in esse huius entis constituantur; capax non est, nec fieri potest maioris perfectionis, quam illius, quae vi illarum limitationum locum habet. In essentia enim continetur ratio sufficiens, cur cetera vel actu insit vel inesse possint. Maior igitur perfectio est alterius entis, ideoque aliena. Iam quum aliquid in se malum sit, quatenus imperfectio quaedam ipsi inhaeret, ideoque perfectio quedam de eo negatur; limitationes *essentialiales* tantummodo removent perfectionem alienam, non propriam entis, cuius sunt limitationes *essentialiales*. Consequenter malum metaphysicum non est absentia perfectionis propriae, et iccirco tantummodo minus quoddam bonum est, si relative ad maiora spectetur. Quia vero *essentiae rerum* sunt absolute necessariae et immutabiles, limites vero determinationum *essentialium* ad essentiam entis pertinent; in ideis divinis *essentialiarum* insunt ante decretum, et per decretum a rebus decretis separari nequeunt. Malum igitur metaphysicum per se ante decretum rebus decretis inest, nec ab illis per decretum separari potest. Et quia absoluta est necessitas, quae ex essentia entis oritur, malum metaphysicum est ab-

solute necessarium. Denique quum mundus sit series entium finitorum; *essentialies determinationis singulorum entium*, ex quibus mundus constat, suas necessario habent limitationes, sine quibus repugnat, entia illa esse. Quare absolute impossibile est, ut mundus sine malo metaphysico existat.

Haec omnia exemplo manifesta fiunt. Limitationes facultatis *cognoscitiae* in anima humana sunt malum metaphysicum. Sunt autem adeo necessariae, ut, iis ablatis, non amplius maneat anima humana. Igitur facultas cognoscendi in homine non ideo est limitata, quia decrevit Deus has animae humanae limitationes, sed quia producere decrevit hominem, qui absque limitationibus produci non poterat. Philosophi, qui ideas rerum arbitrarias fingunt in intellectu divino, et limitationes determinationum *essentialium* ideis rerum per decretum inserunt; in doctrina mali inextricabilibus sese implicant difficultatibus, quas superant, qui *essentias rerum aeternas, necessarias et immutabiles*, philosophis ac theologis ac Cartesii usque tempora unanimi consensu probatas, agnoscunt, et iccirco praesentem propositionem et sequentes tamquam probe notandas inculcamus.

MALA PHYSICA EX DETERMINATIONVM IN-
TRINSECARVM LIMITATIONIBVS ORI-
TVR PERINDE, AC CETERA, QVAE MALA.

NON SVNT , ET DEV S PER SCIENTIAM SIM-
PL ICIS INTELLIGENTIAE EA INTVETVR IN
IDEA MVNDI POSSIBILIS AMTB DECRETVM.

XVI. Prob. Et quidem Deus per scientiam simplicis intelligentiae antecedenter ad decretum omnes essentias naturasque possibles intuetur, ac proinde in idea mundi possibilis intuetur quoque omnes corporum essentias atque naturas, eorum mutuam connexionem, ideoque omnes mutationes naturales omniaque mala physica inde oriunda. Exemplo res manifesta est, si ventus vehemens arbores prosternit, et tecta aedium disiicit, aut grando dampnum infert segeti; ii effectus naturales per essentiam et naturam causarum naturalium, atque per regulas motus, quibus naturae impositus est ordo, explicantur eodem modo, quo effectus alius quilibet naturalis, et Deus ante decretum hos effectus in idea mundi possibilis intuetur.

MALVM MORALE POSSIBILE EST OB INTELLE-
CTVS HVMANI LIMITATIONEM, ET LIBER-
TATIS ABVSVS LIBERAS HOMINVM ACTIO-
NES CORRVMPIIT , ILLVDQVE ANTECEDEN-
TER AD DECRETVM INTVETVR Deus IN
IDEA HOMINVM , SEV IN IDEA MVNDI HV-
IVS POSSIBILIS , QVATENVS HOMINES COM-
PLECTITVR.

XVII. Prob. Etenim in idea totius universi

possibilis, quae est in intellectu divino antecedenter ad decretum, continentur etiam ideae singulorum hominum et animarum, quotquot existere possunt, quod ad essentiam, attributa et omnes modificationes, ideoque et quod ad omnes appetitiones et aversiones, volitiones ac nolitiones. Quoniam itaque malum morale liberas hominum actiones libertatis abusu viciat; omne malum morale, quod in mundo datur, Deus intuetur ante decretum in idea mundi huius possibilis. Observandum autem est, mala physica et moralia in hac rerum serie locum habere, sed diverso plane modo, quod malum metaphysicum. Etenim quum quaelibet creatura finita esse debeat atque limitata; evidens est, malum metaphysicum absolute necessarium esse. At malum physicum quum sit effectus naturalis, qui in hac rerum serie ex causis suis oritur, non absoluta sed hypothetica tantum necessitate in hoc mundo locum habet. Idem dicendum de malo morali, quod liberis et contingentibus hominum actionibus inhaeret perverso libertatis usu.

NEQVE MALA PHYSICA ET MORALIA OBSTANT,
QVOMINVS MVNDVS BONVS SIT , ET FINI
VLTIMO , QVEM SAPIENTIA DEI REBV S O-
MNI BVSPRAESCRIPSIT, OMNINO CONVENIAT.

XVIII. Prob. Ea enim, quae mala nobis

videntur , a sapientissima causa permitti poterant , quum exinde plurima bonorum genera oriantur. Nam ut observat Sanctus Augustinus in *enchorid. cap. 11.* Neque enim Deus omnipotens ullo modo sineret , mali esse aliquid in operibus suis ; nisi usque adeo esset omnipotens et bonus , ut bene faceret etiam de malo. Et quidem quum Deus per mundi creationem manifestare voluerit gloriam suam ideoque et suam summam bonitatem ; dubitandum non est , quin unicuique creature tantumdem boni conferat , quantum ad consequendos fines liberrimo arbitrio sibi praefixos permittit divina illius sapientia bonitasque infinita. Hinc quocumque te vertas in hoc universo , totum plenum est bonitatis divinae , quae est fons et causa omnis bonitatis tum essentialis tum accidentalis ceterorum entium.

Observandum tandem est , in eo peccare homines , quotquot bonitatem divinam suspectam habent , quod de ea indicent non in relatione ad totum universum et ad omnia Dei attributa , sed ad partem aliquam mundi dumtaxat. Saepissime fallimur , quum singula ad nos ipsos referimus , ideoque res et effectus illos aut utiles aut bonos vocamus , qui nobis ipsis placere , prodesse , probarique solent. Eos vero vieissim noxios atque inutiles esse censemus , ex quibus nulla nobis utilitas aut iucunditas oriatur. Totam hanc de-

malo physico et morali doctrinam illustrat parabola de zizaniis Matth. cap. 13. v. 24. In ista parabola ager mundum denotat , bonum semen filios regni , hoc est , homines a Deo electos , zizania significant homines improbos , atque inde apparet , Christum in ista parabola docere , unde sit malum , et cur eidem locus relinquatur in hoc mundo. Et quidem Christus rationem redditurus , cur malum morale ex hac rerum serie a Deo non tollatur , in hac parabola narrat , patremfamilias noluisse , a servis colligi zizania , ne simul triticum cum eis eradicetur. Nempe Deus malum morale ex hac rerum serie non tollit , ne cum malo simul tollatur bonum. Paterfamilias semen bonum commisit terrae , non vero semen zizaniorum , quod commisisse legitur *inimicus*. Quamobrem dici nequit , Deum voluisse absolute , ut zizania crescerent , prohibuit tamen , ne servi eadem eradicarent. Quare nec dici potest , Deum absolute voluntisse , zizania non crescere ; quinque servis praeceperit , ut zizania iuxta triticum crescere sinerent ; impedire noluit , quominus zizania crescerent. Ergo paterfamilias zizania crescere permisit , et quidem sapienter ; ne scilicet triticum eradicaretur cum zizaniis , et spes messis excideret. Quia ergo paterfamilias Deum , triticum *homines probos* , zizania *improbos* repraesentant ; Deus , Christo Domino doceate , malum in hac rerum

serie exsistere , sapienter permittit. Permittere autem ideo decrevit , quia ex permissione mali bonum oritur. Haec parabola doctrinam de origine et permissione mali mirifice confirmat. Mos enim fuit Christo Domino ardua dogma ad imagines revocare , quorum opere adumbrari possent. Quomodo autem Deus per bonitatem suam summam mala dirigit ad bona , luculentissime patet ex historia Iosephi a fratribus suis venditi (Genes. cap. 37.) et maxime ex morte Christi domini , cuius Ioseph erat figura.

CAPVT II.

De Deo in ordine ad creaturas.

ARTICVLVS I.

De Deo creatore et conservatore.

I.

Vt vera creationis notio habeatur , advertendum est , quod producere generatim sit facere aliquid de novo , sive aliquid , quod non erat. Aliquid autem fit de novo , vel ex aliqua praeexisitente materia , ut quum sculptor facit statuam ex marmore ; vel aliquid fit de novo ex nulla praeexisitente materia , ut quum dicimus , Deum fecisse ex nihilo omnia. Quod producitur de novo ex praee-

existente materia , illud proprie dicitur *edu-ci* , et eius productio vocatur *eductio*. Quod producitur de novo ex nulla praeexisitente materia , proprie dicitur *creari* , et eius productio *creatio* appellatur. Igitur creatio definiti potest productio ex nihilo tum *sui* tum *subiecti*. *Eductio* vero dicitur productio ex nihilo *sui* sed ex aliquo *subiecti*.

II. Ex his notionibus liquet , substantias creari , modos substantiarum educi. Nempe quum substantia quaelibet sit ens in se ipso existens , non potest produci ex ulla ente ; quum vero modus omnis in se non existat , sed in subiecto , cuius est modus , cuilibet modo convenit produci ex subiecto , quod *modificat*. Ita rotunditas respectu massae cereae. Creatio exigit causam intelligentem et volentem. Nam necessum est , ut causa , quae aliquid producit per creationem , habeat ideam *exemplarem* rei creandae , et velit , illius ideae obiectum existere. Causa igitur *creatrix* intelligitur ea , cuius voluntatis actus necessario infert volitam existentiam rei creandae ita , ut inter illum actum voluntatis causae creatricis et existentiam rei creandae sit conexio essentialis. Si enim voluntas posset frustrari absolute effectu volitio , iam non coniperetur influere *physice* in suum effectum , dando illi existentiam , nec proinde intelligeretur vera *causa* illius effectus.